

Branko Gjučić*
 Marija Stojanović**

STRES I MEĐULJUDSKI ODNOSI POMORACA

Stress and interpersonal relations between seafarers

ISSN 0469-6255
 (83-89)

UDK 616.89-008.441:656.61.071.2

Stručni članak

Professional paper

Sažetak

Međuljudski odnosi pomoraca neobično su važni za kvalitetan rad i rješavanje cijelog niza problema kako posade tako i broda u cjelini. U radu se opserviraju uvjeti rada i života u specifičnoj brodskoj sredini, što predstavlja prve rezultate istraživanja koje je u tijeku.

Ključne riječi: pomorac, stres, međuljudski odnosi

Summary

Interpersonal relations and stress among seamen are of great importance for the effective problem solving of the crew and the operation of the ship as a whole. This paper, dealing with specific working and life conditions on the seagoing ships, has introduced the first research results which are being done.

Key words: seaman, stress, interpersonal relations

1. Uvod

Introduction

Nije metafora niti retorički ukras utvrditi kako je brod sudba pomoraca. On posjeduje vlastitu tipologiju i ideologiju, socijalni je i lingvistički laboratorij, a more postaje simbol - semantički i funkcionalno. Pojam stresa i međuljudskih odnosa među pomorcima je slabo istraživani i opisan čak i u razmjerima svjetske literature. Problematiziranje socijalnih implikacija pomoraca ovdje će biti ograničeno na osobna iskustva autora i na primjere i spoznaje do kojih se došlo bez težnji za možebitnim uopćavanjem ili pak naglašavanjem predloženih referentnih okvira. Nesumnjivo je da je svaki pomorac spreman ispričati i "svoju priču", osvijetliti neke druge aspekte. Osvrnut ćemo se na najkarakterističnije socijalne procese i situacije koje se javljaju tijekom zajedničkog rada i plovidbe. Ponašanja pomoraca u pomorskoj organizaciji može

se ispravno razumjeti tek u sklopu proučavanja kompleksnog socijalnog sustava brodske i pomorske organizacije.

2. Brod kao radno mjesto

Ship as a work place

Brod je autonoman i vrlo složen, ergonomski, ekološki i socijalni sustav gdje specifični uvjeti radnog i životnog okruženja ne omogućuju odgovarajući odmor niti povoljno korištenje zdravstvene zaštite. Brod, odnosno kompleksna pomorska zbilja, služi kao svojevrsan "socijalni laboratorij" različitih socijalnih interakcija, posebno zbog toga jer je stjecište različitih osoba kroz duže vrijeme te nametnute socijalne zavisnosti i socijalnog pritiska. Ovaj socijalni utjecaj svakako ima i svoju osnovu u očekivanju, mišljenju i reakcijama većine. Također, svi uređaji, alati, metode rada a pogotovo uvjeti u kojima se obavlja rad, nisu u skladu s čovjekovim anatomskim, fiziološkim, psihofiziološkim i psihosocijalnim osobinama. Sve više dolazi do dehumanizacije rada na brodu i pomorci znaju reći da postaju moderno roblje. Neprestano smanjivanje broja članova posade i vrlo često nekompetentnost nižih članova posade ili nemotiviranost zbog malih plaća za obavljanje svojih zadaća, stvara dodatne napetosti i narušava međuljudske odnose. Možemo još nabrojiti nekoliko situacija koje čine rad na brodu posebnim:

- sve kraći boravak u lukama, a time i manja mogućnost za odmor i opuštanje od navigacije;
- učestale kontrole i zadovoljavanje sve strožih međunarodnih normi za navigaciju i ekologiju mora, što iziskuje stalno stručno usavršavanje i savladavanje raznih tehnologija i vještina (navigacijskih, komunikacijskih, medicinskih i sl.);
- odvojenost od obitelji i prijatelja, a time i izolacija od životne svakodnevnice iz sredine iz koje potječu;
- kašnjenje informacija o športskim, kulturnim, političkim i familijarnim pitanjima i događajima;
- slobodno vrijeme, odnosno odmor nakon smjene ili dežurstva također je osobit jer se pomorci više ili manje i dalje kreću u istom radnom okruženju, s istim ljudima;
- odlaskom s broda primjećuje se određena zadržka u ponašanju i navikama s broda, naročito u svezi s

* Mr. sc. Branko Gjučić dr., spec. medicine rada – Dom Zdravlja Dubrovnik

** Marija Stojanović, prof., stručni savjetnik za profesionalno savjetovanje – Zavod za zapošljavanje u Dubrovniku

prehranom, dnevnim ritmom i spavanjem, koje se dugo manifestiraju.

2.1. Socijalne promjene

Social changes

Odstupanje od normalnog socijalnog okruženja na brodu je i te kako uočljivo, negdje sve do određenog stupnja socijalne izolacije. Socijalna integracija odnosno proces u kojem mladi pomorac uči običaje, navike, formira stavove i vrijednosti prema kolegama s jedne strane, te situacije brodske okoline s druge strane, nije uvijek jednostavan i lak. Pri tome se ne misli samo na poželjne i na nepoželjne i negativne procese i situacije. Napretkom tehnologije ti procesi nisu adekvatno napredovali te mladi pomorci i dalje najčešće uče o "brodskom kruhu". Radom i životom na brodu često dolazi i do socijalne inhibicije, tj. specifični socijalni faktori brodske okruženja uvjetuju zabrane, ograničenja i suzdržanost u ponašanju. Otežana je i socijalna integracija, tj. proces povezivanja pojedinaca u funkcionalno skladnu sredinu. Stupanj dostignute integracije očituje se u postojanju i djelotvornosti normi, solidarnosti. Na subjektivnom planu integracija se doživljava kao osjećaj pripadnosti posadi broda, tzv. "mi-osjećaj", općenito kao prihvaćenost i sigurnost. Pozitivna međuzavisnost postoji kada se ciljevi koji su za sve poželjni ne mogu ostvariti bez uzajamno usklađenih zajedničkih akcija i kad su ti ciljevi djeljivi da bi posao i ljudi na brodu normalno funkcionirali. To optimalno stanje odnosa zahtijeva suradnju, ujedinjavanje i povjerenje. No, takva se usklađenost u složenim odnosima na brodu pojavljuje, ali često i narušava (česti ispadi pojedinaca, nezadovoljstvo, sklonost alkoholu, te neodgovarajuće značajke osobnosti za otežane radne uvjete). Stoga je socijalna integracija na brodovima svakako višesmjernan, aktivan odnos koji dovodi do promjene u ponašanju uzrokovanom akcijom drugih pojedinaca i grupa koje ostvaruju socijalni utjecaj, dakle specifičnošću odnosa i sredine u kojoj se živi i radi. Boravak na brodu obično polarizira pojedinca ili skupinu (obično manjinsku) na usvajanje, tj. socijalnu asimilaciju ili odbijanje - socijalnu distancu prevladavajućih kultura, običaja i tradicija u nekoj brodske sredini. Do socijalne asimilacije dolazi zbog trajnije povezanosti s pripadnicima moćnije ili starije većine i njihovog jakog utjecaja.

Mlađi pomorci naročito streme općoj prihvaćenosti i poželjnosti u svojem sloju ili grupi. Stupanj tako dostignute integracije očituje se u postojanju i djelotvornosti normi, solidarnosti i u posebnim simbolima, gestama, govoru i oznakama koje ukazuju na zajedništvo. Što je posada homogenija po nacionalnom, vjerskom i kulturnom podrijetlu, to će i zajedništvo biti veće.

2.2. Ekonomske promjene

Economic changes

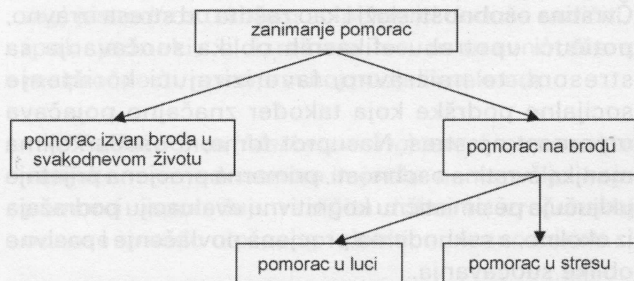
Do zapostavljanja međuljudskih odnosa često dolazi zbog prenaplašenosti postizanja organizacijskih ciljeva kako u navigaciji tako i u redovnom održavanju plovila. Pod ekonomskim pritiskom pomorac nerijetko postaje egocentričan, zarada je jedino što ga povezuje s brodom

ili matičnom kompanijom. Ne treba se čuditi što je u takvoj situaciji potpuno zaokupljen povećanjem plaće, isplatom prekovremenih sati ili većom plaćom svog suradnika. Pomorci se često žale na niske zarade, a u biti se iza toga mogu kriti posve drugi razlozi koji uzrokuju nezadovoljstvo, npr. određeni radni zadaci ili ravnodušnost prema radu koje godinama na isti način obavljaju. Razlika između radnika na kopnu i pomoraca je i socioekonomska determinanta. Mornar, koji ne posjeduje ništa osim svoje radne snage, nema niti puno izbora pa prihvaća brod sa svim njegovim manama. Kao nepovoljne uvjete pri obavljanju svakodnevnog rada na brodu treba spomenuti i one uvjete koji su suprotni ekonomskim mjerilima djelotvornosti, kao što su: rasipanje ljudske energije (inzistiranje na radu bez pomagala ili alata) ili vremena za radni zadatak, cijena fluktuacije, troškovi ozljeda, pad učinka zbog monotonije ili gubitka pozornosti.

2.3. Psihologijska radna okolina

Psychological environment

Brod kao radno mjesto najvažniji je dio sveukupne okoline kojem je pomorac izložen tijekom svog života. Upravo taj dio radne okoline (profesionalna i radna okolina) često je najagresivnija komponenta ekoloških i psiholoških utjecaja na izazivanje manje ili više specifičnih reakcija na psihi i cjelokupni organizam pomorca. Ako se današnja organizacija rada na brodu sagleda sa psihologijskog stajališta kao uvjet za razvoj osobnosti, onda vidimo tipičnu neegalitarnu distribuciju. Organizacijska piramida izgrađena je selekcijom intrizičnih vrijednosti uvjeta rada. Rad koji iziskuje složenije psihološke funkcije dodijeljen je manjem broju ljudi. Brodska situacija svakako je dovela i do pojava nekih specifičnih oblika ponašanja pomorca, ali i do promjena nekih uobičajenih. Posebno je složen odnos pomorca kao individue i njegove radne i socijalne sredine. Pomorac nastoji zadovoljiti svoju ulogu i potrebe u specifičnoj brodske okolini u kojoj djeluje i radi, a treba zadovoljiti istodobno i zahtjeve koje ta okolina postavlja prema njemu - tako dolazi zapravo do "dvostrukog ili višestrukog" prilagođavanja osobnosti što je vrlo složen proces u kojem dolazi i do velikih frustracija i konflikta. Svaki je odlazak i povratak s broda i navigacije zapravo ponovna prilagodba novonastaloj situaciji.

Shema 1. Prilagodbe i promjene s kojima se pomorac mora suočiti

Scheme 1. Adaptation and changes the seamen is to face

Danas je rijetkost naći ustroj rada i organizaciju službe (osim vojnih, ratnih i policijskih) sa strogo propisanim zadacima, obvezama i ponašanjem prema podređenim i nadređenim, odnosno poštovanjem hijerarhije kao što je to slučaj u pomorskoj profesiji.¹

Takva organizacija nužno dovodi do pritajenog stupnja tjeskobnosti, ali je često prikrivena i prilagođena različitim mehanizmima svakodnevnog života. Takav stil rukovođenja, gdje autoritativna manjina nameće norme inkonzistentnoj većini, uvodi dozu nesigurnosti, nepovjerenja te uvjerenost da se čovjek zapravo mora osloniti samo na vlastite snage, da se mora sam snaći. Prekidi normalne ljudske komunikacije ("pucanje ljudskih veza"), izostajanje prijateljske podrške i razumijevanja, nemogućnost uživanja u tuđu situaciju, brodska je svakodnevica koja dovodi do sazrijevanja zaključka: nisu li mnoge prijateljske veze počivale na pretpostavljenim odnosima?

2.3.1. Sukob Conflict

Međuljudski sukob označava situaciju u kojoj postoje povremeno ili stalno suprotna zbivanja i tendencije, ponašanja i osjećaji. Pomorski sukobi mogu se ugrubo podijeliti na sukobe interesa i sukobe uvjerenja.

Za razliku od sukoba na kopnu, suprotstavljene strane na brodu brže prebrode situaciju jer će ubrzo morati surađivati, a stav kompanije i zapovjednika je da ne toleriraju trajne svađe. Frustracija proizašla iz sukoba često može generirati agresiju koja se očituje u neprijateljskoj akciji prema osobama ili predmetima. Osim toga, kad agresivni poticaji i prevladaju, postoji niz osobnih i socijalnih činilaca koji određuju hoće li se agresija pokazati ili biti inhibirana, kamo će se usmjeriti i koji će oblik poprimiti. Fizička agresija i drugi oblici otvorenog pokazivanja bijesa i neprijateljstva mogu biti inhibirani tako da se agresija iskaže samo na prikrivenom, verbalnom planu (zajedljivost, ismijavanje, cinizam). Postoje značajne razlike u iskazivanju i

inhibiciji pojedinih vrsta agresija, ovisno o karakteru osobe koja iskazuje tu agresiju. Načini prihvaćanja ili odbijanja postojećih socijalnih normi također determiniraju način i oblik iskazivanja agresije. Ove razlike u iskazivanju i inhibiciji pojedine vrste i smjera agresije povezane su s razlikama u statusu i moći koju imaju ciljevi agresije i ugrađene su u socijalne norme. I brodski prostori znaju biti poprištem populističkih pokreta u njihovu najlošijem obliku: rasizam, antisemitizam, nativizam, antiintelektualizam. Posljedice toga su psihološko zlostavljanje i teror. Nije potrebno nabrajati njegove najrazličitije oblike, ali zasigurno najsnažnije nasilničko sredstvo jest stvaranje tjeskobe. Još gora vrsta duševnog terora jest moralno uništenje. Jedno će takvo sredstvo prouzročiti u pomorcu određene sukobe sa savješću, u kojima on ne vidi izlaz. Naime, izdaja prijatelja ili priznanje uništava moral, a onaj tko je jedanput djelovao protiv svoje savjesti ne može biti postojan čovjek, njegov je moral izgubljen.

Primjeri:

Examples:

Sučaj višestruke svađe ispričao je M.J., 48 godina, drugi časnik stroja.

"Dolaskom u Kalipedu (litvanska luka na Baltiku) K.N., timunjer, doveo je na brod malog napuštenog psa i držao ga u svojoj kabini. Dio niže posade svakodnevno je izazivao i gnjavio psa izazivajući pri tome i njegova "vlasnika". Nakon nekoliko dana, tijekom plovidbe, pas je ugrizao za nogu jednog mornara, nakon čega ga je on bacio u more. N. K. je dva dana po cijelom brodu tražio i dozivao psa i kada je doznao istinu, provalio je u kabinu mornaru za kojega je mislio da je kriv. Većinu njegovih osobnih stvari i dokumenata bacio je u more, ali se ispostavilo da on i nije pravi krivac. Nakon burne svađe potukli su se pravi krivac i mornar kojemu su stvari bačene, te vlasnik psa i prijatelj pravog krivca. Nakon toga posada broda se polarizirala "za" i "protiv", a daljnju svađu spriječio je "barba" zaprijetivši otpustom u prvoj luci.

3. Stres Stress

Pomorsko zanimanje je visoko rangirano na ljestvici stresnih zanimanja i profesija. Pri tome najčešće mislimo na psihološki stres kao štetnu transakciju između pojedinaca i određenog čimbenika okoline. Taj odnos uključuje i podražaj i reakciju pa stoga pojam stresa obuhvaća uzroke, reakcije i njihove posljedice. Nastanak stresa uvjetovan je procjenom pojedinca o kojoj ovisi hoće li kakav podražaj ili situacija djelovati kao stresor ili ne. Stresne situacije ne nastaju samo zbog osobnih emocionalnih trauma, tjeskobe i frustracije, nego i zbog rizičnosti okoline koju stvara pomorski život. Brodska organizacija bezuvjetno i svakodnevno traži udovoljenje određenim zahtjevima, rješavanje problema i pojačanu aktivnost ili jednostavno neki novi oblik prilagodbe. Na području sigurnosti razne okolnosti izazivaju pojačan

¹ Na kompaniji Ant. Topic s. r. l. - Trieste, niža posada služi se isključivo vanjskim stubištima na nadgrađu, s časnicima se kontaktira samo službeno te se ne preporuča zadržavanje u prostorima predviđenim za časnike.

stres koji umanjuje sposobnost pojedinca za djelotvorno i sigurno ponašanje. Stres se stvara ili pojačava u nejasnim situacijama, nejasnim ulogama, povećanom riziku, odgovornosti i broju međuljudskih odnosa (timski rad), pri noćnom radu i neispavanosti. Sve to najčešće dovodi do poremećaja spavanja, povećane agresivnosti i nemira, poremećaja koncentracije, raznih fobija, problema u kontaktima s ljudima, češćih nesreća i samoozljeđivanja te asocijalnog ponašanja. Na pitanje koliko smjenski rad, odnosno općenito promjena cirkadijurnog ritma, pridonose stresu, za pretpostaviti je da se ne radi o jednostavnom kumulativnom odnosu. U situaciji smjenskog rada na brodovima djeluju različiti čimbenici koji utječu na sniženje tolerancije na stres. Danas se govori o profilu zdravstvenih tegoba koji bi se mogao okarakterizirati kao smjenskim radom izazvan sindrom. Sama radna situacija može biti uzročnik stresa na više načina. Radni zadaci koji su preteški, ili prelagani i na bilo koji način nezadovoljavajući, uzrokuju loše radno zadovoljstvo, apsentizam i konačno poremećeno ponašanje.

Stres reakcije ovise o mehanizmima prilagodbe koje pojedinac koristi da bi održao ili ponovo uspostavio stanje ravnoteže. U osnovi reakcije se mogu svesti na nekoliko oblika:

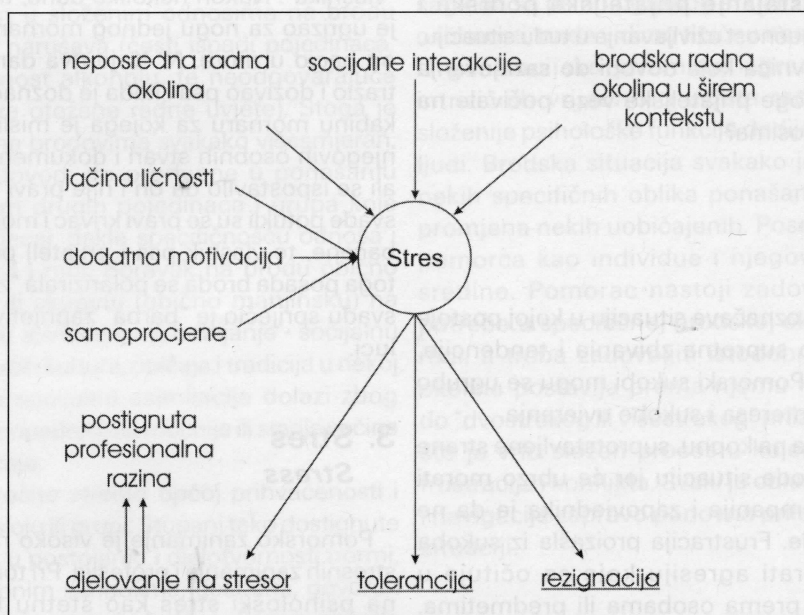
- tolerancija na djelovanje stresora;
- kontroliranje, odnosno djelovanje na stresor;
- rezignacija.

služi kao nalaženje rješenja u stresnim situacijama. Čvrstina osobnosti služi i kao zaštita od stresa izravno, potičući upotrebu efikasnih oblika suočavanja sa stresom, te neizravno, favorizirajući korištenje socijalne podrške koja također značajno pojačava otpornost na stres. Nasuprot tome, u osoba kojima manjka čvrstina osobnosti, primarna procjena prijetnje uključuje pesimističnu kognitivnu evaluaciju podražaja iz okoline, a sekundarna procjena povlačenje i pasivne oblike suočavanja.

Ukoliko se pojedinac uspješno nosi sa stresom, posljedice stresora mogu sasvim izostati ili čak biti i pozitivne (kao npr. povećana otpornost pri kontaktu s novim stresorima). U slučaju neuspješnog suočavanja sa stresom, naročito ako se radi o intenzivnom i dugotrajnom djelovanju, moguća je pojava niza negativnih efekata, od neprilagođenog ponašanja do pojave psihičkih ili tjelesnih poremećaja i bolesti.

4. Problemi međuljudskih odnosa *Interpersonal relations problems*

Obično se smatra da postoje četiri elementarna oblika međuljudskih odnosa koji predstavljaju "gramatiku" socijalnih odnosa na brodu.

Slika 2. Mehanizmi djelovanja stresa i različiti oblici odgovora na njega

Fig 2. Mechanisms of stress effect and various forms of answers

Pomorci kod kojih je osobito razvijena kontrola traže objašnjenje za ono što se oko njih događa te mogu prosuditi i predvidjeti posljedice neke situacije. Oni pokazuju visok stupanj autonomije u odlučivanju i širok repertoar načina djelovanja te mogućnost inkorporacije različitih događaja u svoj životni plan, što im omogućava uspješno suočavanje i pronalaženje rješenja u stresnim situacijama. Čvrstina osobnosti

1. Odnos s obzirom na pripadnost kategoriji (*comunal sharing*). To je odnos neizdiferenciranog kolektivnog identiteta i pripadnosti.

2. Autoritativni odnos (*Authority ranking*) predstavlja asimetričan odnos razlika u statusu pojedinaca. Često ga prate izravne naredbe i iskazi poštovanja.

3. Osobni odnos među jednakima (*Equalit matching*) jest odnos u kojem su pomorci doduše različiti, a ipak jednaki, a izražava se u uravnoteženoj recipročnosti, ravnopravnoj podjeli i naknadi.

4. Tržišni odnos (*Market pricing*) temelji se na nekom vanjskom vrijednosnom mjerilu na temelju kojeg pomorci uspoređuju različita dobra te izračunavaju odnose između uloženoj i dobiti, odnosno koristi.

Osim ovih osnovnih modela socijalnih odnosa postoji i niz neformalnih i nepisanih oblika koji su nadgradnja za kasnije formalne organizacijske odnose i tako utječu na način ponašanja. Treba biti svjestan da su brodska organizacija i pomorska hijerarhija socijalni proizvodi te da neposredni odnosi između članova tih proizvoda predstavljaju temeljni element svake aktivnosti na brodu. Isto tako ovi su odnosi vezivno tkivo koje učvršćuje organizaciju.

Održavanje dobrih međuljudskih odnosa nije niti malo lak zadatak. Zato ćemo spomenuti neke međusobno povezane elemente koji su od velike važnosti za spoznaju kako se stvaraju, održavaju, poboljšavaju i korigiraju neposredni odnosi.

Spoznaja o samom sebi i osjećaj vlastitog identiteta

Self-awareness and feeling of one's own identity

Ako pomorac ne poznaje vlastite ciljeve i odlike, ne može surađivati s ostalim. Pogotovo rukovoditelji - zapovjednici moraju znati artikulirati svoje ciljeve. Spoznaja samoga sebe predstavlja podlogu za samopouzdanje na kojem se temelje i brojne druge vještine i uspješnost cjelokupnog savladavanja. Onaj koji nema spoznaje o sebi prije će reagirati obrambeno, a defenzivnost znači nepostojanje spoznaje o određenim alternativama i mogućnostima izbora relacija i ciljeva.

Kulturna senzibilnost

Cultural sensibility

Teško netko može biti voditelj ako ne posjeduje vlastito gledište i ne spoznaje gledište ostalih, ako je etnocentričan, ako vidi i cijeni samo vlastitu kulturu. To je osobito važno kod višenacionalnih posada, gdje se pomorci skoro nikada ne zapažaju kao izdvojene jedinice. Na takve se pomorce gleda kao članove različitih skupina, npr. Filipinci, Hindusi, ili Englezi, "žuti", "žabari" i slično. Određene kompanije svojim zapovjednicima i časnicima preporučuju brošuru o tome kako se ophoditi i postupati s filipinskom posadom ("*Understanding the Filipino seaman*"). Na takav način se pokušava zapadnjacima približiti vrijednosti, običaji i norme, koje su obično različite od naših. U tom kontekstu kad pomorca gledamo kao člana jedne grupe, njegove karakterne crte zapažamo u duhu onoga

što vjerujemo o grupi, naciji ili rasi kojoj pripada. Naše zapažanje o nekome nije određeno samo njegovim vlastitim crtama, već i širim kontekstom u kojem ga promatramo, zbog čega su naši sudovi o ljudima tako često izraženi na stereotipan i nepravedan način. Također treba praviti razliku između pravih motiva i njihovih legalnih i kulturnih očitovanja, tj. javne slike. Potrebno je prepoznati važnost vanjske fasade koja pojedincu pomaže održavati predodžbu o sebi pred javnošću. Pravila bon-tona sprječavaju rušenje ovih iluzija. Pomorci se smiju i zbijaju šale, ignoriraju pogreške, ne razotkrivaju hvalisavca iako o njemu imaju drukčije osobno mišljenje. Kulturne norme u pogledu neposrednih odnosa po prirodi su simetrične, recipročne i promjenjive.

Moralna skromnost

Moral modesty

Pomorac mora biti sposoban shvatiti da vlastite vrijednosti nisu nužno bolje ili lošije od vrijednosti drugih. Nije dovoljno samo primijetiti vrijednost drugih, važno je i kako ih se ocjenjuje. Uzrok slabih odnosa na brodu jest i podcjenjivanje težnji i ciljeva drugih, te rušenje njihova identiteta.

Na brodu je veoma važno vjerovati u mogućnost rješavanja problema, naročito u kriznim trenucima oluje i teških kvarova. Radi se o motivaciji za rad na konkretnim problemima, a ne očitovanju živahne vanjske aktivnosti. Problem rada na brodu postaje složeniji jer uspjeh u radu ne mora ovisiti samo od općeg i stručnog obrazovanja i sposobnosti, već i od drugih promjenjivih faktora kao što su motivacija, umor, raspoloženje. Međutim, ako je netko postigao visoki stupanj znanja i iskustva, on ga ne mora i zadržati.

Fleksibilnost osobnosti i predrasude

Flexibility of personality and prejudice

Precizno raspoznavanje i odgovarajuća motivacija nisu dovoljne; potrebno je služiti se širokom lepezom međuljudskih odnosa. Važno je znati dopunjavati interakcije, prepoznati što znači da, a što znači ne. Predrasude se odnose na stavove koji prednost daju nekim osobama ili pojavama ili podcjenjuju druge, bez obzira na dostupne ili provjerene činjenice. Ovakovo pristrano opažanje obično je praćeno i odgovarajućim ponašanjem.

Spretnost pregovaranja

Negotiation skill

Pregovaranja zahtijevaju sve dosada spomenute vještine, a uz to i smisao za dobivanje informacija od drugih te prosuđivanje vrijednosti tih informacija. Prilikom pregovaranja zna se pokazati da međusobni odnosi nisu uvijek ugodni, sigurni i otvoreni, a ipak ostaju ključ za rješavanje problema. I u slučaju konflikta mora

se znati održavati odnos, dešifrirati poruke, uvjeravati i predviđati reakcije drugih na naše poteze. Bez emocionalne čvrstoće (koja se temelji na vlastitom identitetu), ovaj je posao ugrožen. Kad odnosi ugrožavaju naš identitet (čast i ponos), potrebno je potražiti pomoć trećeg. Važna je i verbalna vještina pri artikuliranju misli. Treba biti svjestan činjenice da otvorenost kod inkompatibilnih ciljeva može biti i opasna. Postupno otkrivanje predstavlja međuljudski test.

Međuljudska taktičnost

Interpersonal tactfulness

To je sposobnost rješavanja problema a da se pritom ne ponižavaju i ne gaze drugi. Međuljudska taktičnost je očitovanje ponašanja moralne skromnosti i dopuštanja ostalih gledišta. U međuljudskim odnosima dolazi do izražaja stil: nije važno samo što se radi nego i kako se to radi.

5. Vještine popravljanja narušenih odnosa

Skill to improve disturbed relations

Konstruktivna motivacija

Constructive motivation

Uvjerenost da je poboljšanje moguće. Posipanje pepelom, predavanje sudbini, tužakanje i traženje krivca neće naročito pomoći u popravljanju odnosa.

Kreativnost

Creativity

Shvaćanje novih elemenata u situaciji i odnosima. Raznolikost međusobnih odnosa iznimno je velika. Moguće nijanse su takoreći neiscrpne. Uvijek se može naći nova, nepredviđena alternativa.

Sposobnost uživanja u stajalište drugih

Capability of understanding the view-point of others

Bez empatije nema razumijevanja za druge niti se mogu razviti moralni standardi. To se uči od djetinjstva, pokazatelj je kućnog odgoja, a niti u starosti učenje ne prestaje.

Sukob interesa

Conflict of interests

Kad se radi o sukobu interesa, treba znati oblikovati nadređeni cilj koji nije konfliktan te, u skladu s tim, oblikovati nove odnose - treba pregovarati i napraviti novi kontakt.

Strpljenje

Patience

Da bi se razvili skladni međuljudski odnosi potrebno je određeno vrijeme. Simpatije koje se stvaraju na prvi pogled mogu, doduše, poslužiti kao temelj za buduću izgradnju odnosa, no, one same po sebi ne jamče pravu budućnost. Građenje međuljudskih odnosa dugotrajan je proces, a prava prijateljstva su dvosmjerne ceste. Ako se želi naučiti promatrati druge ljude na manje stereotipan način, treba se pripremati na strpljivo učenje, koje naravno nema racionalni karakter. Treba napustiti shvaćanje da se mogu vidjeti samo objektivne činjenice i ne smije se pristupati međuljudskim odnosima samo analitički. Sve navedeno od pomorca traži uvid u stanje i motivaciju kao i redukciju defanzivnosti. Ponovno pregovaranje, dopuštanje sudjelovanja i priznavanje pogrešaka psihološki ugrožava odnose jer uvodi u kategorije koje su manje predvidive i sigurne.

6. Mjesto i značaj zapovjednika broda

Place and importance of captain

U prvom planu ističu se njegovi postupci i ponašanje kao osobe najrelevantnije za odnose među posadom. Rijetko koja osoba igra više uloga istodobno. On preuzima funkciju planera i izvršitelja stručnjaka, vanjskog predstavnika profesije, nadzornika unutarnjih odnosa, djelatnika nagrada i kazni, posrednika u svađama i sporovima, davatelja dobrog primjera, očinske figure i kad stvari krenu nagore, žrtvenog janjeta. U stabilnim i homogenim posadama većinu ovih funkcija zapovjednik ne mora sam obavljati. Izbalansiranost autoritativnog i demokratskog stila vođenja veoma je važna, jer pogreške i propusti zapovjednika najnegativnije se odražavaju na odnose na brodu. Mrzovoljan zapovjednik koji ne može kontrolirati svoje emocije, uz nepovjerljivost i nepristupačnost stvara vrlo hladnu i nepovjerljivu klimu među posadom. Posebno se na brodsko ozračje negativno odražava neurotična reakcija zapovjednika koji, čestim promjenama raspoloženja i neujednačenošću kriterija, stvara razdor i sumnju posade.

Anketa 1996. godine otkriva listu osobina koje pomorci očekuju od svojih zapovjednika.

Sljedeće osobine rangirane su po frekvencijama odgovora:

1. dobro organizira posao;
2. dobro poznaje posao;
3. dobro i pravedno postupava s pomorcima;
4. savjetuje se sa suradnicima i uzima u obzir njihova mišljenja i prijedloge;
5. samostalan je i inicijativan u radu;
6. nije sklon ogovaranju i tužakanju;
7. dosljedan je, nije prevrtljiv, ne mijenja stalno mišljenje;

8. pohvaljuje dobar rad;
9. pokazuje interes za osobne probleme pomoraca;
10. društven je i veseo;
11. zadatke izdaje jasno i razumljivo.

7. Zaključak

Conclusion

Ugodna psihosocijalna klima na brodu u cjelini san je skoro svakog pomorca. Pravedan i korektan odnos nadređenih prema pomorcima je primarni uvjet za učinkovito obavljanje plovidbenih zadataka, pa čak i u uvjetima nepovoljne tehničke okoline. U kreiranju dobrih međuljudskih odnosa posebnu ulogu imaju neposredni rukovoditelji - časnici. Zapovjednik i časnici ne mogu djelovati u vakuumu. Oni moraju znati kako uvjeriti, inspirirati te komunicirati i zajedno raditi sa svojim ljudima da bi bili uspješni. Uspješno rukovođenje nužno ne mora biti niti autokratsko a niti demokratsko, već je to najvjerojatnije ono koje je prilagođeno konkretnoj situaciji. Sve to ukazuje na potrebu uvođenja edukacije odnosno izobrazbe u svezi s rukovodećim vještinama, koje bi razvijale sposobnosti razumijevanja i rješavanja situacija i problema koji uključuju i međuljudske odnose. Pod stresom pomoraca podrazumijeva se svaki čimbenik vezan za rad i život na brodu koji je u stanju izazvati neprikladan odgovor, uključujući i nepovoljne učinke na obavljanje radnih zadataka i međuljudske odnose.

Koncepcija stresa kod pomoraca je šira nego kod sličnih kopnenih profesija, uključujući neprimjereno

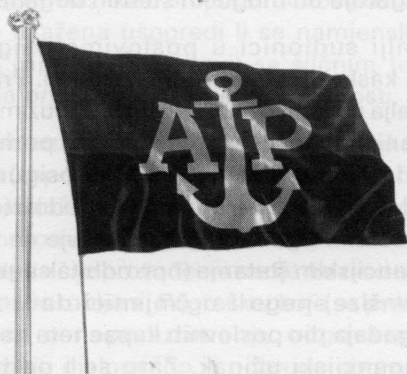
ponašanje, psihopatologiju, ovisnosti i mnoge druge supkliničke probleme individua kod kojih se ne mogu potvrditi strukturalna oštećenja uzrokovana djelovanjem stresa. Kao najznačajniji stresogeni faktori na brodu navode se najčešće slab ili nikakav grupni moral, sukobi među formalnim (dekretivnim) i neformalnim strukturama, nepovoljni fizikalni uvjeti rada, nerazumijevanje, sukobi i nesporazumi između organizatora posla i pomoraca, neupućenost personala i vlasnika u motivaciju pomoraca te nepovoljan odnos rada i odmora.

Literatura

References

- [1] Abstracts, 20th Int. Congress of Applied Psychology, Edinburg, 1982
- [2] Fiske, A. P.: The four elementary forms of sociality - Psychological Review, 1999.
- [3] Andres, T.D.: Understanding the Filipino seaman, Denklav maritime Agency Inc., Manila, 2000.
- [4] Elden, Rodney M.: Ship management, Cambridge Maryland, Cornell Maritime Press. Inc., 1979.
- [5] Carrera, R.C.: Seafarers dismissed without due process entitled to damages, Shipmate, Sep. 2001-28
- [6] Filikowski J. Renke W. Rzepiak M: Observations on the conditions of work of Polish seafarer and their health, Bulletin of the Inst. of Maritime & Tropical Medicine in Gdynia 43(1-4) 13-7, 1992.
- [7] Posebna hvala kapetanu T. Ivankoviću, kapetanu M. de Vill i pomorcima Božu, Martinu i Toniju.

Rukopis primljen: 12.02.2002.

ATLANTSKA PLOVIDBA d.d.

Dubrovnik, Hrvatska - Croatia

**PREVOZI ROBU U SLOBODNOJ
PLOVIDBI PO SVIM MORIMA SVIJETA.**

**OBAVLJA PRIJEVOZ TEŠKIH I
IZVANGABARITNIH TERETA
SPECIJALIZIRANIM BRODOVIMA.**

**PREVOZI ROBU U MALOJ
OBALNOJ PLOVIDBI.**

**OD SV. MIHAJLA 1
POŠT. PRET. 192**

**TEL: (020) 412 - 666
FAX: (020) 356 - 148
TLX: 27584 ATLANT RH
27684 ATLANT RH**